

ступінь усвідомлення інформації, вміння раціонально розміщувати елементи висловлювання в часі, вміння цілеспрямовано будувати висловлювання, вміння задовольняти особисті цілі спілкування в конкретній ситуації, не надаючи соціальної шкоди іншим, більш важливим цілям у відмінних від даної ситуаціях, вміння трансформувати програму дій, вміння контролювати власне мовлення, вміння організувати різні конструкти та атрибути спілкування й поведінки в зв'язаний план дій.

Емотивний компонент мотиваційно-прагматичного шару включає вміння обирати та користуватися вербальними і невербальними засобами комунікації, уміння презентувати швидко емоційну реакцію, вміння співчувати з метою досягнення цілі в спілкуванні.

Ціннісно-смиловий шар має наступну структуру. Комунікативно-інформаційний компонент даного шару складається з: вміння користуватися внутрішнім мовленням як можливістю працювати над собою, аналізувати власні думки, почуття, вчинки, вміння презентувати правила етикету в комунікації (як вербально, так і невербально), вміння розпізнавати особисті атрибутивні упередження.

Когнітивний компонент вміщує вміння використовувати стилістичні засоби тієї чи іншої мови в рецептивній та продуктивній діяльності, вміння співвідносити інтенції, мотиви, запрограмовані смисли зі способами їх об'єктивізації в тексті, в рецептивній чи продуктивній діяльності, вміння спілкуватися, уникаючи етнічних стереотипів, вміння акультураційної включеності, вміння перетворювати ідеалізовану самоконцепцію в концепцію соціальної дії, вміння переглядати інтерпретацію подій та ситуацій спілкування людей відповідно до власних цілей та змінних ситуативних вимог.

До емотивного компоненту включені: вміння передавати певну інформацію на оцінювальному рівні, тобто вміння здійснювати глибокий психологічний аналіз вербальних і невербальних відтінків мовлення співрозмовника, вміння здійснювати «самовираження», вміння презентації партнерові власної інтерпретації своєї особистості.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши існуючі в психологічній літературі моделі комунікативних здібностей фахівців різних сфер діяльності, ми описали власну модель комунікативних здібностей студента - філолога, що детермінуватиме побудову розвивальної програми з метою розвитку таких здібностей у майбутнього фахівця-філолога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенедиктов Б.А. Психология овладения вторым языком / Б.А.Бенедиктов // Психологический журнал. – 1982. - № 3. – С.55-68.
2. Коваленко А.Б. Психологія розуміння творчих задач: дис. ... доктора психол. наук зі спец. 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / А.Б. Коваленко. – К., 2000. – 395с.
3. Якимчук Ю.В. Психологічні особливості інтенсифікації розвитку комунікативних здібностей майбутніх фахівців міжнародних відносин: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07/ Якимчук Ю.В. – Хмельницький, 2008. – 221 с.

Резюме. В статті досліджені особливості моделі комунікативних здібностей студента- філолога.

Ключевые слова: модель комунікативних здібностей, комунікативна діяльність.

Summary. Features of the model of communicative abilities of student – philologist are examined in the article.

УДК 159.923.-057.19

О.В.РУДЮК

ФЕНОМЕН ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ДЕТЕРМІНАЦІЇ ПЕРЕЖИВАННЯ БЕЗРОБІТНИМИ ПРОФЕСІЙНИХ КРИЗ

Резюме. Статтю присвячено аналізу концептуальних підходів до розуміння сутності феномену ідентичності як психологічної основи і механізму детермінації конструктивного переживання професійної кризи у молодих безробітних. Показано роль професійної ідентичності у процесах особистісної інтеграції і підтримання почуття суб'єктивної психологічної рівноваги в ситуації їх професійного виключення.

Ключові слова: професійна криза, професійна ідентичність, переживання професійної кризи, безробіття.

Постановка проблеми. Буття людини відбувається в багатокомпетентній і складно організованій реальності, яка має суб'єктивну і об'єктивну складові. Вступаючи у взаємодію із соціумом, людина потрапляє в реальність, основою якої виступає сім'я і предметне середовище. З часом межі організованої реальності розширюються, одним з основних її компонентів стає загальноосвітня, згодом професійна школа, а в подальшому сфера професійної діяльності. Ці компоненти буття людини виступають об'єктивними культурно-історичними та соціально-економічними умовами розвитку особистості і забезпечують основу для формування її суб'єктивно-психологічного змісту, соціального та персонального ідентифікаційного простору.

В складні періоди суспільного розвитку різні компоненти зовнішніх умов мають різну динаміку і трансформуються в різному темпі, наприклад, радикальні зміни вітчизняного ринку праці і академічний консерватизм системи освіти, швидкі темпи інформатизації сучасного суспільства і низькі темпи зміни програм підготовки спеціалістів, що, в свою чергу, закономірно впливає на традиційні, культурно-історичні особливості розвитку особистості, детермінує характер і динаміку її професійного становлення. Особливо випукло проявляється цей дисбаланс в ситуації тотального безробіття, коли непродумана політика підготовки молодих фахівців неліквідних спеціальностей призводить до появи величезної армії молодих безробітних.

Професійна школа повільно реагує на зміну ситуації на ринку робочої сили, наслідком чого є підготовка не спеціалістів, а потенційних безробітних. Ситуація поглиблюється тим, що володіючи оптимумом фізичної енергії, прагненням до швидкої самореалізації, самоствердження, молоді спеціалісти із-за відсутності необхідного професійного і соціального досвіду виявляються „зайвими” на сучасному ринку праці. Це, в свою чергу, формує „сприятливе” середовище для появи цілої низки проблем соціального і психологічного характеру: духовної і професійно-кваліфікаційної деградації частини молоді, що виражається у депрофесіоналізації, відчуженні у формі девіацій, утриманських настанов, професійному маргіналізмі, неконструктивному переживанні професійних криз.

Невизначеність соціально-професійного вибору, низькі стартові можливості професійної мобільності, негарантований характер зайнятості – все це в комплексі провокує появу ризиків і загроз не лише для особистісної безпеки молодого людини на рівні її індивідуального функціонування, але і ставить під загрозу перспективу розвитку держави взагалі. У зв'язку з цим актуалізується потреба в ефективних механізмах і технологіях їх нівелювання, перш за все, на суб'єктивному, особистісному рівні. Розуміння психологічних умов і закономірностей конструктивного переживання негативних соціально-психологічних наслідків безробіття неможливе без концептуальної розробки релевантних даному феномену психологічних понять. На нашу думку, психологічною категорією, здатною охопити увесь феноменологічний простір даної проблеми, виступає поняття *професійної ідентичності*, концептуальний потенціал якого здатний забезпечити реконструкцію не лише суб'єктивно-психологічного простору безробітних в ситуації професійного виключення, але і пояснити психологічні закономірності конструктивного переживання його негативних наслідків. Таким чином, **метою дослідження** виступає аналіз змістових компонентів професійної ідентичності як психологічної основи і механізму детермінації конструктивного переживання професійної кризи у молодих безробітних.

Виклад основного матеріалу. Професійна криза – частина життєвого шляху особистості, тому для аналізу її конструктивного переживання потрібні поняття, які співвідносяться не з окремими ситуаціями, а з життям у цілому; не з окремими характеристиками емоційно-регулятивної сфери особистості, а з її цілісною представленістю у формі системно-динамічного, інтегрального утворення. Тому логіка концептуальної розробки заявленої проблеми передбачає визначення комплексу найбільш прогностичних психологічних предикторів, що детермінують результативні показники переживання безробітними професійних криз. Найбільш змістовним дифініційним еквівалентом для фіксації процесів, які розгортаються у площині суб'єктивно-смісловій активності суб'єктів професійного виключення, виступає поняття *ідентичності*, відтак розглянемо сучасний стан висвітлення задекларованої проблеми у психологічних дослідженнях.

У психологічному відношенні всі різновиди професійних криз, і професійна криза у молодих безробітних в ситуації професійного виключення у тому числі, – це криза ідентичності особистості, яка постає перед необхідністю переідентифікації і нового особистісного вибору [5; с. 44].

Ідентичність виступає одним із найбільш затребуваних понять психологічної науки, особливо в аспекті наукової рефлексії особистісної проблематики. Тому для нас важливим буде наукова „асиміляція” поняття *ідентичності* у площину теоретико-концептуальної розробки проблеми переживання професійної кризи, адже змістовне і глибоке розуміння особистісно-сміслових механізмів детермінації процесів, що розгортаються у просторі смислорядильної активності суб'єктів професійного виключення, неможливе без залучення його пояснювального потенціалу.

Рамки даної статті обмежують можливості системного психологічного аналізу феномену *ідентичності* у всій його повноті і багатоманітності, тому ми розглянемо лише той аспект його онтологічної представленості, що репрезентує сутнісні характеристики у площині професійно-трудової активності особистості, власне *професійну ідентичність*. Спробуємо науково експлікувати і змістовно конкретизувати ті аспекти феноменологічної представленості даного поняття, які забезпечать можливості його використання у річичі вирішення актуальної для нас проблеми.

Професійна ідентичність – це результат професійного самовизначення, персоналізації і самоорганізації, що проявляється в усвідомленні себе представником певної професії і професійної спільноти, певна міра отождолення-диференціації себе зі Справою та Іншими, яка проявляється у когнітивно-емоційно-поведінкових самоописах „Я” [10; с. 99]; це завжди продукт особистісного вибору у відповідності зі своїми здібностями, схильностями, духовними потребами, коли професія виступає як спосіб самореалізації, ментальна і соціально-психологічна відповідність особистості внутрішній суті своєї професії [5; с. 53].

Для більш чіткої диференціації змістових відтінків даного феномену Л.Б. Шнейдер навіть пропонує спеціальне поняття – *професійна самоідентичність* [10]. Професійна самоідентичність – це не лише усвідомлення своєї тотожності з професійною спільнотою, але і її оцінка, психологічна значимість членства в ній, своєрідна ментальність, відчуття власної професійної компетентності, самостійності і самоефективності, тобто переживання своєї професійної цілісності і визначеності „Я”.

У професійно-самоідентичної особистості професійно диференціюючі ознаки стають менш очевидними, набувають афективного забарвлення і проявляються у професійних цінностях. Така особистість не лише володіє спеціальними професійними знаннями і вміннями, але і виробляє систему професійно-моральної самооцінки, визначається у своїх професійних позиціях. Корелятом даної форми самореференції виступає рефлексія [10; с. 103].

Професійну ідентичність можна формувати, а професійна самоідентичність досягається; можна забезпечити чистоту зовнішніх джерел формування професійної ідентичності, але неможливо сформувати професійну самоідентичність, можна лише забезпечити умови для її набуття [10; с. 101–102].

У вітчизняній психологічній науці традиційно робиться акцент не стільки на зовнішніх аспектах ідентичності, скільки на внутрішньому „Я”. У цьому контексті М.А. Ліпкіна і М.Г. Ярошевський зазначають, що у найглибших структурах внутрішнього „Я” осідає найбільш значимий досвід особистості, її минуле. Так само глибоко пронизують особистість переживання, пов'язані з майбутнім – найближчим і більш віддаленим. У ній завжди закладений „проект” самореалізації, віра в те, що її духовний потенціал не вичерпаний [4].

Професійна ідентичність, у розумінні Л.Б. Шнейдер, не зводиться лише до формальної професійної самопрезентації, а репрезентує собою неформальну, смислову, суб'єктивну частину континууму особистісно-професійної активності [10; с. 93–99]. З нею погоджується Н.С. Пряжніков, який визначає професійну ідентичність як самостійне і усвідомлене володіння смислами виконуваної роботи [6; с. 78–79].

Професійна ідентичність – сукупність всіх ситуацій вільного самовираження і відповідального вибору в оволодінні смислами професійної майстерності. Важливо відмітити, що критерій успішності досягнення професійної ідентичності в більшій мірі інтернальний, ніж критерій успішності кар'єрних перспектив [10; с. 121].

На думку Л.І. Воробйової і Т.В. Снегірьової, смислова реальність виступає своєрідною матрицею, яка структурує психологічний досвід особистості. Автори зазначають, що життя в цілому – це процес перманентного осмислення життєвих необхідностей особистості [2; с. 10]. Слід зазначити, що ідентичність пояснюється і як почуття, і як сума знань про себе, і як поведінкова єдність, тобто вона виступає як складний інтегративний феномен.

Ми виходимо з того, що ідентичність є синтезом всіх характеристик людини в унікальну структуру, присвоєння і зміна (переструктурування) якої відбувається в результаті суб'єктивної прагматичної орієнтації у мінливому середовищі.

Отже, опис змісту ідентичності припускає його проникнення на всі рівні соціально-психологічної і суб'єктивно-психологічної реальності. Саме у цій якості ідентичність виступає ядром функціональних і смислових утворень особистості.

Т.М. Буякас зазначає, що почуття ідентичності повинне стати фактом свідомості, тобто повинне бути якось відрефлексоване і осмислене суб'єктом. Оволодіння цим почуттям стане базовою передумовою формування внутрішньої єдності особистості, єдиного ціннісно-смислового простору суб'єкта і цілісного образу „Я” [1].

Ця властивість самосвідомості забезпечує інтегральну єдність всіх компонентів цілісного „Я”, виявляючи тим самим свою регулятивну функцію. Така думка знаходить своє відображення у запропонованій О.П. Єрмолаєвою циклічній моделі професіогенезу [3]. У неї професійна ідентичність виступає як провідний фактор психоекологічного благополуччя, який формує відчуття стабільності, безпечності оточуючого світу і впевненості у своїх силах [5; с. 45].

Б. Шефер і Б. Шледер зазначають, що в об'єктивному сенсі головна функція ідентичності полягає у забезпеченні стабільності, тоді як у суб'єктивному аспекті ідентичності заключається джерело змін і варіацій [9].

Л.М. Путілова приводить думку, що антропологічні критерії індивідуальної ідентичності продукують фізичні і ментальні процеси самозбереження, саморегуляції, самосвідомості і самопізнання [7; с. 7].

Е.Н. Харламенкова і Т.О. Нікуліна визначають ідентифікацію як одну з форм захисних механізмів, яка виникає на фоні перманентного усвідомлення власної позиції суб'єкта у подоланні зовнішніх і внутрішніх протиріч. Ідентифікація надає суб'єкту час для конструктивного вирішення цих протиріч і створює передумови для найбільш продуктивного виходу зі складних життєвих ситуацій [8; с. 25–27].

Ці сентенції є важливими у розумінні тих базових особистісних механізмів, які детермінують процеси успішної професійної ідентифікації не лише в умовах відносної стабільності, але і в ситуаціях зміни траєкторії особистісно-професійного розвитку, наприклад, професійного виключення (безробіття).

Реалізація задекларованого принципу виводить нас на проблему ідентичності як базової особистісно-смислової детермінанти реалізації найважливіших життєвих відношень особистості. Її сутнісна природа найбільш яскраво виявляється у моменти порушення балансу особистісно-середовищної взаємодії і звичного циклу втілення життєвих необхідностей особистості.

Ми припускаємо, що дестабілізація відношень у системі „особистість-середовище”, зумовлена порушенням траєкторії особистісно-професійного розвитку, актуалізує механізми смислодіяльного переструктурування компонентів професійної „Я-концепції” особистості у відповідності з логікою і природою особистісно-смислового ядра – ідентичності. Для нас смисл виступає як елемент структурування професійної ідентичності. Зауважимо, що осмислення професійного образу „Я”, особистісно-професійне самовизначення, досягнення професійної ідентичності поза смислами є невіршуваною проблемою.

Отже, у нашому дослідженні професійна ідентичність виступає важливою особистісно-смисловою детермінантою (умовою) конструктивного переживання професійної кризи у суб'єктів професійного виключення.

Ми погоджуємося з О.П. Єрмолаєвою, що професійна криза у формі внутрішнього конфлікту переживається особистістю тим сильніше, чим більш вираженою є її професійна ідентичність, – як комплексна характеристика поліпараметричної відповідності суб'єкта і професійної діяльності, яка руйнується в умовах кризи. В умовах професійної кризи професійні маргінали та ідентичні особистості займають полярні позиції у континуумах професійної самосвідомості (самозаперечення, конформізм, самоотождотчення) і способів виходу з кризи (деструктивний, адаптивний, перетворюючий) [5; с. 45].

Професійно ідентична особистість володіє більшими можливостями здійснювати особистісний вибір на основі стійкої смислової інтегрованості, трансформуючи у свідомості кризову ситуацію за власними правилами. Напроти, для людей з несформованою або втраченою професійною ідентичністю (професійних маргіналів) професійна криза не стає особистісно значимою, але об'єктивно поглиблює умови, що перешкоджають її конструктивному подоланню (смислодіяльному переживанню).

Висновки. Стає очевидним, що вивчення проблеми конструктивного подолання особистісно негативних соціально-психологічних наслідків безробіття неможливе без залучення концептуального потенціалу категорії професійної ідентичності. Особистість в своєму функціонально-регулятивному арсеналі має достатньо психологічних резервів і засобів, щоб знівелювати потенційну загрозу кризових явищ, які закономірно виникають в ситуації суб'єктивної неможливості вирішити ті чи інші життєві проблеми. Перспективно в цьому контексті є ідея про роль суб'єктивно-смислових структур особистості у вирішенні проблем психологічної дезорганізації у площині її професійної самореалізації. Професійна ідентичність є саме тим структурно-динамічним утворенням самосвідомості, яке інтегрує особистість в єдину цілісну, самодостатню і неконфліктну систему, і здатне амортизувати негативні ефекти професійної депривації і підтримати її цілісну інтегрованість.

Проте ідентичність є тим психологічним конструктом, який має репрезентативну теоретичну основу, але сумнівну емпіричну базу. Тому розробка цього поняття на емпіричному рівні очевидно сприятиме використанню його при розв'язанні конкретних практичних завдань, особливо в контексті вирішення проблеми конструктивного переживання професійної кризи у безробітної молоді.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Буякас Т.М. О проблемах становления чувства самоидентичности у студентов-психологов / Т.М. Буякас // Вестник Московского университета. – 2000. – №1. – Сер.14. Психология. – С. 56–53.
- 2 Воробьева Л.И. Психологический опыт личности: к обоснованию подхода / Л.И. Воробьева, Т.В. Снегирева // Вопросы психологии. – 1990. – №2. – С. 5–14.
- 3 Ермолаева Е.П. Преобразующие и идентификационные аспекты профессиогенеза / Е.П. Ермолаева // Психологический журнал. – 1998. – Т.19. – №4. – С. 38–46.
- 4 Липкина М.А. Третья жизнь / М.А. Липкина, М.Г. Ярошевский // Популярная психология: Хрестоматия: Учеб. пособие для студентов пед. инст. – М., 1990. – С. 136–143.
- 5 Профессиональная пригодность: субъектно-деятельностный подход. / Под ред. В.А. Бодрова. – М.: Изд-во «Института психологии РАН», 2004. – 390 с.
- 6 Пряжников Н.С. Психологический смысл труда / Н.С. Пряжников. – М.: Институт практ. психологии, 1997. – 352 с.

- 7 Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст: Проблемы становления личности / Х. Ремшмидт. – М., 1994. – 264 с.
- 8 Харламенкова Н.Е. Соотношение разнонаправленных механизмов саморегуляции личности: стремление к самовыражению и защите "Я" / Н.Е. Харламенкова, Т.А. Никулина // Психологическое обозрение. – 1997. – №2. – С. 22–26.
- 9 Шеффер Б. Социальная идентичность и групповое сознание как медиаторы межгруппового поведения / Б. Шеффер, Б. Шледер // Иностранная психология. – 1993. – Т.1. – №1.
- 10 Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: структура, генезис и условия становления – дис. ... доктора психол. наук / Л.Б. Шнейдер. – М., 2001. – 327 с.

Резюме. *Статья посвящена анализу концептуальных подходов к пониманию сущности феномена идентичности как психологической основы и механизма детерминации конструктивного переживания профессионального кризиса у молодых безработных. Показана роль профессиональной идентичности в процессах личностной интеграции и поддержания чувства субъективного психологического равновесия в ситуации их профессионального исключения.*

Ключевые слова: *профессиональный кризис, профессиональная идентичность, переживание профессионального кризиса.*

Summary. *The article studies conceptual approaches to understanding a category of identity phenomenon as a psychological basis and a mechanism for determination of a redundancy crisis constructive experience with young unemployed people. It highlights the role of professional identity in the process of personal integration along with keeping a feeling of subjective balance in situations of their professional "tuning out".*

УДК 159.9:80-057.875

А.В.САМОЛЮК

ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Резюме. *У статті обґрунтовано поняття професіоналізму педагогічної діяльності студентів-філологів. Вивчено роль самопізнання у формуванні в майбутніх філологів професійного становлення.*

Ключові слова: *професіоналізм, самопізнання, студенти-філологи.*

Постановка проблеми. Сучасна система вищої освіти покликана створювати відповідні умови для підготовки компетентного фахівця, орієнтованого на постійний професійний розвиток, самовдосконалення, що забезпечить у подальшому високий рівень конкурентоспроможності, професійної мобільності, продуктивності професійної діяльності і, як наслідок, кар'єрне зростання та самореалізацію. Крім успішного оволодіння необхідною базою знань і вмінь відповідно до специфіки обраної спеціальності, важливим також є володіння максимально вираженими професійно необхідними якостями та практичними навичками, що є передумовою ефективного здійснення професійних функцій на будь-якому етапі професійного становлення студентів-філологів.

Однією з актуальних проблем сучасної освіти є професійна підготовка фахівців-філологів, професійні вміння якого відповідали б актуальним потребам суспільства.

Професійне мовлення починає формуватися у вищому навчальному закладі, й потреба в ньому поряд із потребою в діяльності, праці є визначальною у становленні особистості майбутнього спеціаліста.

Володіння професійними знаннями є одним із показників сформованості фахового мовлення вчителя-філолога. Процес їх засвоєння включає психологічні чинники, серед яких можна виокремити пам'ять, мислення, мотиви, увагу, уяву, процес засвоєння, мовлення та його психологічні механізми. Урахування цих засад забезпечить високий рівень фахової підготовки майбутніх учителів-словесників до навчання української мови в сучасній школі, допоможе знайти оптимальні шляхи, методи і прийоми досконалого оволодіння студентами фаховими знаннями, формування вмінь вільного оперування ними, підвищення рівня культури професійного мовлення вчителя-філолога, виявити труднощі й мотивувати основні їх причини. Важливим є й урахування психологічних механізмів процесу засвоєння матеріалу, а також всебічний аналіз навчальної діяльності студентів як специфічного виду людської діяльності.

Для того, щоб розкрити особливості психічних процесів, що відбуваються у студентському віці, необхідно з'ясувати, які зміни характеризують поведінку, психіку й мислення людини в пізній юності. Уперше проблему студентського віку як окремої соціально-психологічної вікової категорії почали розглядати у психологічній школі Б. Ананьєва. Слідом за ним у працях І. Зимньої, Ю. Кулюткіна, О. Скрипченко, Л. Столяренка, П. Просецького, В. Слєпко, В. Якуніна та інших студент характеризується як особливий суб'єкт навчальної діяльності з психологічного й психолого-педагогічного поглядів.

Метою нашої статті є узагальнений аналіз психологічних основ фахової підготовки майбутнього студента-філолога до педагогічної діяльності, формування його професійного становлення.

Виклад основного матеріалу. Студентство - це особлива соціальна категорія, специфічна спільність людей, організаційно об'єднаних інститутом вищої освіти. Студенти цілеспрямовано, систематично оволодівають знаннями й навичками з метою отримання обраної професії. Їхня навчальна діяльність характеризується професійною спрямованістю, сформованістю стійкого ставлення до майбутнього фаху, що є результатом правильності професійного вибору, адекватності й повноти уявлень студента про обрану ним професію. Як соціальна група студентство характеризується визначеністю в майбутній професії, сформованістю стійкого ставлення до обраного фаху. Рівень уявлень студента про професію безпосередньо співвідноситься з рівнем ставлення до навчання, і чим більше студент знає про свою майбутню професію, тим позитивнішим є його ставлення до навчання. У соціально-психологічному аспекті студентство порівняно з іншими групами населення вирізняється найбільш високим рівнем пізнавальної мотивації. Це - спільність, яка характеризується найвищою соціальною активністю і досить гармонійним поєднанням інтелектуальної та соціальної зрілості. У руслі особистісно-діяльнісного підходу студент розглядається як активний суб'єкт педагогічної взаємодії, що самостійно організовує свою діяльність. Йому притаманна специфічна спрямованість пізнавальної й комунікативної активності на вирішення конкретних професійно-зорієнтованих завдань. Порівняно з іншими віковими групами для